

دوفصلنامه پژوهش‌های مدیریت و فرماندهی نظامی
دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) - دانشگاه امیرالمؤمنین (ع) نرسا
سال نوزدهم، شماره ۵۵، بهار و تابستان ۱۴۰۳، صص ۹۲-۶۱

تحلیل نبرد جنگ ترکیبی عملیات طوفان‌الاقصی گروه مقاومت حماس در ۱۵

مهرماه ۱۴۰۲

محسن عابدی درچه^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۱

چکیده

این مقاله به بررسی ویژگی‌ها، مصادیق، اصول، لایه‌ها، ابعاد، ابزار، روش‌ها و دستاوردهای جنگ ترکیبی گروه مقاومت حماس در عملیات طوفان‌الاقصی در روز ۱۵ مهرماه ۱۴۰۲ پرداخته است. ترکیب شیوه‌های گوناگون جنگ در مؤلفه‌ها و عرصه‌های مختلف توسط یک گروه مقاومت کوچک سبب اهمیت آن و درس آموختن از این جنگ ترکیبی ضرورت آن را آشکار می‌سازد. برای این منظور با استفاده از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای شامل عکس‌ها، فیلم‌ها، گزارش‌ها و متون؛ توصیف و تحلیل اطلاعات مربوط به نبرد طوفان‌الاقصی صورت پذیرفت. بر همین اساس طرح‌ریزی و زمانبندی دقیق مراحل مختلف عملیات با ترکیبی کاملاً حساب شده توسط طراحان واکاوی شد. ترکیب عملیات نفوذ زمینی، دریایی، هوایی، سایبری، پشتیبانی آتش، جنگال، تخریب و انفجارات، حرکت عمده قوای حماس، پاکسازی و جمع‌آوری اسناد، دستگیری و انتقال اسراء به عقب و تثبیت و تحکیم از سلسله نبردهای ترکیبی بود.

واژه‌گان کلیدی: جنگ، حماس، طوفان‌الاقصی، جنگ ترکیبی، گروه مقاومت.

^۱عضو هیئت علمی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه السلام، اصفهان، ایران

مقدمه

مفهوم جنگ و الگوهای آن روز به روز در حال تغییر و تطور است. در این بین و با ظهور جوامع پیچیده شبکه‌ای به عنوان بستر مدرن برای زیست قدرت، الگوهای جنگ مدرن نیز در حال ظهور است. جنگ ترکیبی به عنوان یکی از الگوهای مدرن جنگ در این قالب قابلیت پردازش دارد (افتخاری و راجی، ۱۴۰۱: ۹۳). به دلیل پیچیدگی‌های فزاینده محیطی در جهان امروز، پدیده‌ها نیز به همان میزان پیچیده و چندوجهی شده‌اند. جنگ یکی از پدیده‌ها است که به دلیل ماهیت، ویژگی و شکل عملیاتی آن دچار تحول بنیادین شده است. جنگ یکی از مفاهیم اساسی علوم سیاسی، نظامی و دفاعی است. جنگ از نظر شکل، محتوا و گستردگی در دوره‌های مختلف تاریخی تغییرات بنیادینی پیدا نموده است. جنگ یکی از پدیده‌های اساسی جوامع انسانی است که انواع و اقسام نسل‌های مرتبط با جنگ‌های نظامی از نظر وسعت، شدت، مدت، انگیزه، نوع صحنه نبرد، نوع سلاح، هویت نیروهای رزمنده و غیره، مطابق با چهار دسته کلی جنگ‌های سنتی (تجربه‌محور)، جنگ‌های مدرن (فرآیندمحور)، جنگ‌های فرانونین (پست مدرن و تأثیرمحور) و جنگ‌های آرمان‌طلبانه (آرمان‌محور) قابل دسته‌بندی و طبقه‌بندی می‌باشد (یارندی، ۱۳۹۴: ۶-۳). خطرات مرتبط با اختلافات نظامی در عصر حاضر به سه دسته کلی طبقه‌بندی می‌شوند: ۱- متداول (معمول): سازمان‌هایی که در چارچوب استانداردهای پذیرفته شده از نظر تجهیزات و رفتار قرار می‌گیرند. ۲- غیرمتداول (غیرمعمول): سازمان‌های که در چارچوب استانداردهای پذیرفته شده از نظر تجهیزات و رفتار قرار نمی‌گیرند. ۳- هیبریدی: استفادهٔ توامان از سازمان‌ها، تجهیزات و روش‌های متداول و غیرمتداول در یک محیط منحصربه‌فرد جهت بهره‌مندی از اثرات راهبردی هم‌افزای آنها. جدیدترین و پیچیده‌ترین سبک جنگیدن که تاکنون مطرح شده، جنگ‌های ترکیبی است. جنگ ترکیبی، ترکیبی از ابزارهای متعارف، نامنظم و نامتقارن

می‌باشد. جنگ ترکیبی شامل استفاده یک بازیگر دولتی یا غیردولتی از همه ابزارهای در دسترس دیپلماتیک، اطلاعاتی، نظامی و اقتصادی با هدف ایجاد بی‌ثباتی در کشور هدف می‌باشد. جنگ ترکیبی، با ترکیبی از انواع عرصه‌های جنگ، فرآیندهای جنگ و جنگ‌های با شدت‌های متفاوت در شکل محلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به وجود می‌آید (بقایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۴). جنگ در هر مرحله‌ای از تاریخ، شکل خاصی به خود می‌گیرد. این تصور که جنگ صرفاً رویارویی خشونت‌بار نیروهای نظامی است، برداشتی کلاسیک از جنگ است و درگیری مستقیم فیزیکی امروزه تنها یکی از گونه‌های جنگ محسوب می‌شود. به تبع تحولات جدید، تعریف جنگ نیز مانند سایر مفاهیم متحول شده است. جنگ نرم، براساس آموزه‌های کلاسیک جنگ، سازه‌ای متناقض ناست، اما امروزه واقعیتی انکارناپذیر است. جنگ هیبریدی، اصطلاح جدیدی است که نخستین بار توسط «ویلیام جی. نمث» در سال ۲۰۰۲ برای توصیف شیوه جنگیدن چینی‌ها به کار گرفته شد. اما با این وصف، شیوه هیبریدی نبرد در طول تاریخ وجود داشته و سابقه آن، حداقل به جنگ پلوپونز در قرن پنجم قبل از میلاد بین آتن و اسپارت باز می‌گردد (حسن‌پور، ۱۳۹۶: ۳۰). رواج استفاده از مفهوم جنگ ترکیبی در سال ۲۰۱۴ با الحاق شبه جزیره کریمه به روسیه آغاز شد و در این بین به سخنرانی مشهور ژنرال «گراسیموف»^۱ رئیس ستاد کل نیروهای مسلح روسیه درباره نوع جدید جنگ پیوند خورد. هدف از ارائه معروف گراسیموف در سال ۲۰۱۳ این بود که کارشناسان نظامی روسیه را وادار به تفکر عمیق‌تری در رابطه با چیستی جنگ کند. مبتنی بر همین فرآیند چند پرسش اساسی در رابطه با چیستی جنگ مدرن و کارویژه‌های متناسب نیروهای مسلح در آن، مورد طرح قرار گرفت. پرسش‌های بنیادینی که پاسخ به آنها می‌تواند فرم و محتوای وظایف، زیرساخت‌ها، ویژگی‌ها و برنامه‌های نیروهای مسلح هر کشور را به شدت تحت

تأثیر قرار دهد (کایخو، ۲۰۲۱، ۱۱۶-۱۲۶). بنابراین، در جهان کنونی که جنگ‌ها با انقلاب در اطلاعات و فناوری ارتباطات شیوه جدیدی به خود گرفته است، رویکرد و نگرش به آن تأثیرمحور بودن سبک جنگیدن است. برای این منظور گرایش از جنگ تک‌وجهی به جنگ چندوجهی را شاهد هستیم. بر همین اساس، تنها شیوه تأثیرگذار در جنگ همان سیاق جنگ ترکیبی است. در این میان، در ابتدای قرن پانزدهم شمسی در اراضی اشغالی توسط رژیم اشغالگر قدس روشی از جنگ ترکیبی توسط گروه مقاومت حماس رقم خورد، که نوعی جنگ و نبرد ترکیبی را به ذهن متبادر می‌سازد. در این راستا، دغدغه پژوهش حاضر تحلیل نبرد جنگ ترکیبی طوفان‌الاقصی گروه مقاومت حماس در ۱۵ مهرماه ۱۴۰۲ می‌باشد. برای این منظور به دنبال کشف و استخراج نشانه‌هایی از جنگ ترکیبی حماس در حوزه ویژگی‌ها و مصادیق، طرح‌ریزی و زمانبندی اجرای عملیات، اصول حاکم بر عملیات، ابعاد، عرصه‌ها و مؤلفه‌ها، ابزار و روش‌ها و در نهایت دستاوردهای این جنگ ترکیبی است.

روش پژوهش

مقاله حاضر، جزء پژوهش‌های توسعه‌ای کاربردی است که به روش کیفی با قالب توصیف و تحلیل اطلاعات و داده‌های مربوط به نبرد طوفان‌الاقصی (عکس‌ها، فیلم‌ها، گزارش‌ها، متون و غیره) تدوین شده و منابع مورد استفاده آن از نوع منابع اسنادی و کتابخانه‌ای می‌باشد. این مقاله از یک سو به دنبال تبیین و پردازش مبانی نظری چارچوب جنگ ترکیبی بوده و از دیگر سو، به دنبال تحلیل، کشف و کاربرست نبرد جنگ ترکیبی طوفان‌الاقصی می‌باشد.

ادبیات و مبانی نظری پژوهش

جنگ^۱

واژه جنگ مترادف رزم، جدال، قتال، نبرد، ناورد، پیکار، غزوه و حرب است (ماه‌پیکر، ۱۳۹۵:

۱۳۹). جنگ ستیزه‌های خشن و منظمی است که بین دو یا چند اجتماع در می‌گیرد (حیدری و عبدی، ۱۳۹۱: ۴۶). جنگ منازعه گروه مشخصی از انسان‌ها، قبایل، ملت‌ها، مردم یا دولت‌ها علیه یک گروه مشابه یا متجانس دیگر است (بوتول، ۱۳۷۹: ۳۳). جنگ کنش خشونت‌آمیز، مسلحانه و قاعده‌مند بین گروه‌های سازمان‌یافته‌ای است که با اهداف سیاسی رو در روی هم قرار گرفته‌اند (کاوه‌جلی و حسینی، ۱۳۸۹: ۱۴-۱۲). جنگ، عملیات نظامی خصمانه‌ای است که میان کشورها یا در داخل یک کشور یا منطقه به وسیله نیروهای مسلح صورت می‌گیرد (جک، ۱۹۸۸: ۱۸۸). در فرهنگ روابط بین‌الملل چنین تعریف شده است: اقدام خصمانه بین کشورهای داخل یک سرزمین که توسط نیروهای مسلح اجرا می‌شود که سطح این خصومت‌ها ممکن است از جنگ کلی یا تمام عیار که در «جنگ‌افزارهای هسته‌ای، شیمیایی و زیستی» انهدام جمعی استفاده می‌شود تا جنگ محدود که در آن جنگ‌افزارهای متعارف به کار می‌روند تغییر نماید (ماه‌پیکر، ۱۳۹۵: ۱۳۹). افتخاری و راجی به نقل از هایتز و تیلبرگ (۲۰۱۵) در مورد جنگ می‌نویسند: «جنگ به مثابه یک مفهوم بافتارمند در علوم اجتماعی شناخته می‌شود. از سویی ریشه در سوژه واحد ذهنی دارد که نزاع و رویارویی را تداعی می‌کند و از سوی دیگر همزمان با تغییرات مدرن و تطورات تاریخی نیز تغییرات مهمی را در قواعد این مفهوم می‌توان مشاهده کرد» (افتخاری و راجی، ۱۴۰۱: ۱۰۱). جنگ در معنای سنتی خود عمدتاً ماهیتی متقارن داشته که در قالب مرزهای سیاسی مشخص انجام می‌شد؛ اما در جنگ‌های جدید می‌توان به ابزارهای ارتباطی مدرن و فرامرزی اشاره کرد (پوراحمدی و رضایی، ۱۳۹۱: ۲۰۴). در این راستا پردازش تاریخی مفهوم جنگ و شناخت فرآیند تطورات و تحولات آن می‌تواند زمینه را برای شناخت جنگ هیبریدی آماده کند. نظریه‌ها و رویکردهای گوناگونی در رابطه با جنگ وجود دارد (لوی، ۲۰۰۲). به طور کلی و در تطورات تاریخی جوامع، وقوع جنگ و ظهور و بروز این پدیده روند تکاملی معتابه‌ای را گذرانده است که همواره بر

پیچیدگی، دامنه، روش‌ها، الگوها، نیات و انگیزه وقوع جنگ‌های مختلف اثرگذار بوده است (پوراحمدی و رضایی، ۱۳۹۱: ۱۷۶). جنگ بالاترین سطح درگیری و ستیز بشری است. در جنگ گروه‌های مبارز اهداف یکدیگر را به‌عنوان یک انحصارطلبی و خودبینی دوجانبه درک کرده و با بکارگیری زور و سایر ابزارها در صدد کسب پیروزی برای خود می‌باشند. جنگ شکست دیپلماسی است و اغلب نتیجه تصاعدی رقابت مشروع و درگیری محدود می‌باشد (والتز، ۱۳۹۴: ۱۵). جنگ عبارت‌است از برخورد خشونت آمیز میان نیروهای مسلح دو یا چند کشور و یا میان عناصر و گروهک‌های معاند و ضد انقلاب داخلی با حکومت که پس از به بن‌بست رسیدن راه حل‌های سیاسی، برای تحمیل اراده یا جلوگیری از تحمیل اراده یکی بر دیگری، به وقوع می‌پیوندد.

جنگ ترکیبی^۱

جنگ ترکیبی به نوع مدرنی از جنگ گفته می‌شود که با ترکیب ابژه و سوژه و ذهن و میدان در پی غلبه بر بازیگران هدف است. در واقع، مولفه‌های فشار در این نبرد در ساحت ابژه و عینیت طراحی می‌شوند؛ اما این طراحی برگرفته از خواص معنایی بازیگر هدف بوده و در ساحت کیفی سوژه و هدف عملیاتی می‌شود. تعاریف زیادی از جنگ ترکیبی ارائه شده است. استفاده همزمان از نیروهای متعارف و نامنظم در یک کارزار نظامی از جمله معروف‌ترین تعاریف جنگ ترکیبی است. به عنوان مثال مورخ نظامی؛ پیتز. آر. معتقد است جنگ ترکیبی، منازعه نیروهای نظامی متعارف و نیروهای متفاوت (چریک‌ها، شورشیان و تروریست‌ها) است که می‌توانند شامل بازیگران دولتی و غیردولتی نیز باشد. این فرآیند با طراحی اهداف مشترک سیاسی نیز همراه است (ویدر، ۲۰۱۶: ۳). از سوی دیگر، جنگ هیبریدی شامل گستره‌ای از حالات متفاوت جنگ از جمله توانایی‌های متداول، راهکنش‌های نامنظم، انجام

خشونت بی‌رویه و اغتشاشات جنایی است که توسط دولت‌ها یا نهادهای غیردولتی هماهنگ می‌گردد (کلانتری الف، ۱۳۹۵: ۱۴۳).

جنگ ترکیبی طی سال‌های اخیر، به شدت مورد توجه سیاستمداران و پژوهشگران قرار گرفته است. این نوع جنگ به حدی اهمیت دارد که موجب عبور جنگ از نسل چهارم به نسل پنجم شده است. به رغم اهمیت جنگ ترکیبی، هنوز وجوه آن به طور کامل تبیین نشده و نظریه‌پردازی در باب آن با قوت ادامه دارد. یکی از رایج‌ترین تعریف‌ها در باب جنگ ترکیبی توسط «فرانک هافمن»^۱ مطرح شده است: «جنگ ترکیبی به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن دشمن به طور همزمان و هماهنگ از سلاح‌های متعارف، تاکتیک‌های نامنظم، تروریسم و رفتار جنایی در فضای نبرد برای به دست آوردن اهداف سیاسی خود استفاده می‌کند» (چمبر، ۲۰۱۶: ۴). جنگ ترکیبی، جنگی با ترکیبی از ابزارهای متعارف، نامنظم و نامتقارن است. جنگ ترکیبی شامل استفاده یک بازیگر دولتی یا غیردولتی از همه ابزارهای در دسترس دیپلماتیک، اطلاعاتی، نظامی و اقتصادی با هدف ایجاد بی‌ثباتی در کشور هدف می‌باشد. جنگ ترکیبی، جنگی است که نیروهای منظم و نامنظم قابل توجهی به طور همزمان تحت فرماندهی واحدی رزم می‌کنند (هابر، ۲۰۱۴: ۷۳). جنگ فرسایشی، جنگ کنترل‌گریز، جنگ بدون قاعده و پویا و همچنین جنگ کنترل از راه دور و نزدیک از جمله سناریوهای نظری است که برای تبیین یا شناخت جنگ ترکیبی بیان شده است (کلانتری ب، ۱۳۹۵: ۶۹). جنگ ترکیبی به عنوان یکی از الگوهای نوین جنگ در دنیای مدرن قابل پردازش است. یکی از نکات مهم در شناخت جنگ ترکیبی استفاده از تهاجم‌های هم‌افزا^۲ مبتنی بر آسیب‌های بومی بازیگر هدف است که منجر به تولید ابهام در مدار تحلیل و ادراک بازیگر هدف می‌شود

1 - Frank Hoffman

2-Synergic

(افتخاری و راجی، ۱۴۰۱: ۹۴). اصطلاح جنگ ترکیبی پس از الحاق کریمه به روسیه در سال ۲۰۱۴ در محافل دفاعی و سیاست و همچنین رسانه‌ها مورد توجه قرار گرفت (ریچپورن، ۲۰۱۶، ۱). پورحسن به نقل از ویکی‌پدیا در خصوص جنگ ترکیبی می‌نویسد: «جنگ ترکیبی نوعی از جنگ است که در آن یکی از طرف‌های درگیر ساختار نیروهای خود را به نوعی بهینه کرده که از ترکیب تمام منابع موجود (متداول و غیرمتداول) در یک زمینه و بستر فرهنگی منحصربه‌فرد استفاده کند تا اثرات خاص و هم‌افزایی در برابر یک رقیب متداول ایجاد کند» (پورحسن، ۱۳۹۶: ۳۰). نظریه‌پردازان پروس بر این باور بودند که هر عصری، تعریف و مفهوم خاصی از جنگ را دارد. در عصر جدید جنگ‌ها نیز، جنگ هیبریدی مورد توجه قرار گرفته است (ثمودی‌پیل‌رود، ۱۳۹۹: ۱۷۵).

«کوریکو» (۲۰۱۵)، جنگ ترکیبی را پیگیری غیرمستقیم و انعطاف‌پذیر هدف‌های نظامی به وسیله دو بازوی انقلاب رنگی و جنگ نامتعارف می‌داند که با توجه به شرایط جدید نظام بین‌الملل هزینه‌های کمتری برای کشور مداخله‌گر دارد. جنگ ترکیبی جنگی است در فضای پسانوین (پست مدرن) ایده‌محور عمل می‌کند که در آن افکار عمومی متأثر از رشد فزاینده روند جهانی‌سازی رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی خارج از واپایش (کنترل) دولتی و به شدت حساس نسبت به مسائل امنیتی و حقوق بشری، نقشی اساسی در شکل‌دهی به سیاست‌های ملی و خارجی دولت‌ها و سیاست‌های جهانی سازمان‌های بین‌المللی ایفا می‌کنند. در این چارچوب اولین مؤلفه نظام بین‌الملل در محیط پیچیده و آشوبناک که همان حساسیت به مقادیر اولیه یا «اثر پروانه‌ای» و همچنین قانون قدرت است، خود را نشان می‌دهد؛ به این معنا که کنشگر جنگ ترکیبی با صرف انرژی بسیار کم در صحنه عملیات فیزیکی اثرهای شدیدی را بر صحنه عملیات روانشناختی یا افکار عمومی وارد می‌نماید (قاسمی و اسماعیلی، ۱۳۹۶: ۸۵).

بهترین و زیباترین تعریفی که می‌تواند برای جنگ ترکیبی به عنوان مبنا قرار گیرد، تعریف «کوربیکو» است که عبارت است از: «طیف گسترده‌ای از ابزارهای گوناگون به شیوه همگون یا ناهمگون که در این نوع جنگ که نبردی غیرخطی به شمار می‌رود، مورد استفاده قرار می‌گیرد». این تعریف می‌تواند در کنار توجه به آینده جنگ‌ها و ترکیبی بودن آنها به مواردی چون انعطاف‌پذیری هدف‌های نظامی به صورت غیرمستقیم توجه کند که با توجه به وضعیت کنونی کشورها و شرایط جدید حاکم بر نظام بین‌الملل از هزینه‌های کمتری نیز برخوردار است (ریاضی و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۶-۴۵). جنگ ترکیبی، که گاهی از آن با عنوان عملیات‌های پیچیده، جنگ‌های کوچک و یا جنگ‌های نامنظم نیز یاد می‌شود، بیانگر به کارگیری ترکیبی قابلیت‌های نیروهای نظامی متعارف به شیوه‌ای پیچیده و هماهنگ شده است. این نوع نبرد، شامل عواملی است که از راهکنش‌ها (تاکتیک‌ها) و آرایش‌های نظامی گرفته تا حمله‌های نظامی و غیرنظامی را در بر می‌گیرد (رضاخواه، ۱۳۹۴: ۱۲۸).

جنگ‌های ترکیبی از تمامی ترفندهای آموزش داده شده بهره می‌برد و راهکنش‌های (تاکتیک‌های) نظامی و فناوری را با هم ترکیب کرده و در روش‌هایی جدید و غیرمنتظره به کار می‌گیرند. این گونه از نبردها، به لحاظ گزینش راهکنشی، تنها محدود به بازیگران غیردولتی و ضعیف نیست، و به خودی خود نیز جدید به شمار نمی‌آید. در واقع، جنگ ترکیبی به راهبرد عملیاتی پیچیده‌ای گفته می‌شود که ترکیبی از نبردهای متعارف، نامتعارف، سایبری، روانی و اطلاعاتی را در خود جای می‌دهد (ریاضی و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۳). تاکنون تعاریف متعدد و متغیر از یکدیگری در ادبیات‌های مربوط به جنگ از اصطلاح ترکیبی «جنگ ترکیبی» شده است. در واقع، هر نظریه‌پرداز و نویسنده‌ای از یک دیدگاه یا از حیث‌های گوناگون به این واژه ترکیبی پرداخته‌اند. بر این مبنا، می‌توان از مناظر مختلفی به این واژه نگریست و آن را تعریف نمود. برخی از نظریه‌پردازان از حیث مقیاس و سطح درگیری جنگ

آن را تعریف و سطح‌بندی کرده‌اند. از این دیدگاه مقیاس‌های جنگ ترکیبی را می‌توان به هشت دسته تقسیم‌بندی نمود که عبارتند از: مقیاس سکونتگاهی، مقیاس محلی، مقیاس ناحیه‌ای، مقیاس ملی، مقیاس منطقه‌ای، مقیاس بین‌المللی، مقیاس تمدنی و مقیاس جهانی. در این حالت مقیاس‌های مذکور در هم تنیده شده و جنگ با ترکیب مقیاس‌های مختلف شکل می‌گیرد. به نحوی که مقیاس‌ها در هم تأثیر و تأثر دارند.

از سوی دیگر، سطح‌بندی جنگ ترکیبی به صورت زیر طبقه‌بندی کرد: سطح راهبردی (جهانی و منطقه‌ای)؛ سطح عملیاتی (صحنه‌ای)؛ سطح راهکنشی (ناحیه‌ای)؛ سطح فنی و رزم انفرادی (محلی). در این وضعیت جنگ ترکیب با ادغام سطوح مختلف جنگ بوجود می‌آید. بعضی دیگر، به لحاظ آشنایی با ابزار و شیوه‌های جنگ و یا ناشناخته بودن ابزار و روش‌ها و همچنین پذیرفتگی یا غیرقابل باور بودن ابزار و روش‌های جنگ آن را به متعارف و نامتعارف بودن تعریف و تقسیم‌بندی نموده‌اند. بر این اساس هنگامی که جنگ متعارف و نامتعارف بصورت همزمان انجام می‌شود، این سبک نبرد و رزم را جنگ ترکیبی می‌گویند. در نظر بعضی از افراد، توانمندی و برابری تجهیزات و امکانات، ملاک و معیار تفکیک است، آنها جنگ را به متقارن و همگون (کلاسیک) یا نامتقارن و ناهمگون تقسیم می‌کنند، ادغام این دو شیوه جنگ، همان حالت ترکیبی است.

برخی جنگ را از لحاظ درک ابعاد درونی و بیرونی به دو حالت ساده و پیچیده تقسیم می‌کنند. یا این که وقتی جنگ از طرف یک دشمن یا نائب دشمن و یا ائتلافی از دشمنان شکل گرفته و شروع شود، هر کدام شرایط مخصوص به خود را دارد، اما هنگامی که جنگ نیابتی و ائتلافی به صورت همزمان به اجراء درآید، نوعی از جنگ ائتلافی به لحاظ بازیگران حاضر در جنگ در گرفته است. همچنین جنگ به لحاظ نظم یعنی منظم و کلاسیک

بودن و یا نامنظم و چریکی بودن آن قابل تفکیک است.

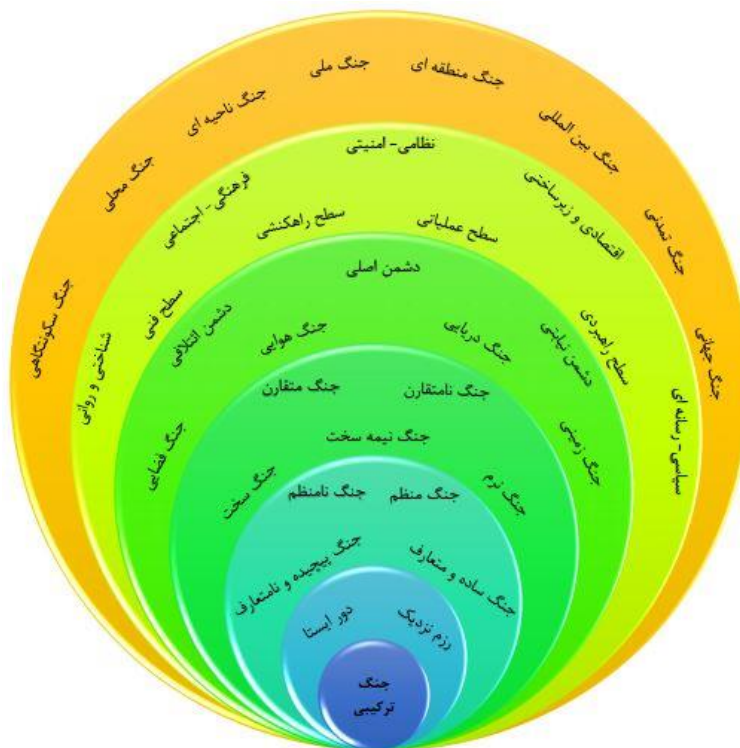
از منظری دیگر، جنگ به لحاظ جنس تهدیدات و نحوهٔ مقابله با تهدیدات به سه بخش جنگ نرم، جنگ نیمه سخت و جنگ سخت تقسیم می‌شود. بنابراین، جنگ ترکیبی از حیث جنس تهدیدات و نحوهٔ مقابله، ترکیبی از سه نوع جنگ مورد اشاره می‌باشد. از طرف دیگر، جنگ از حیث جغرافیای رزم به جنگ زمینی، جنگ هوایی، جنگ دریایی و جنگ فضائی تقسیم می‌شود. همچنین فاصله دو طرف مخاصمه ملاک دیگری برای تقسیم‌بندی است. از این‌رو، جنگ‌ها به رزم نزدیک و دورایستا قابل دسته‌بندی هستند. بر همین اساس جنگ ترکیبی به شکل زیر قابل دسته‌بندی می‌باشد:

جدول ۱: ملاک و معیار تقسیم‌بندی انواع جنگ‌ها

ملاک و معیار	انواع جنگ
مقیاس	سکونتگاهی، محلی، ناحیه‌ای، ملی، منطقه‌ای، بین‌المللی، تمدنی و جهانی
سطح جنگ	راهبردی؛ عملیاتی؛ راهکنشی؛ فنی و رزم انفرادی
ابزار و شیوه‌های جنگ	متعارف و نامتعارف
توانمندی و تجهیزات	متقارن و همگون (کلاسیک) یا نامتقارن و ناهمگون
بازیگران	دشمن یا نائب دشمن (جنگ نیابتی) و یا ائتلافی
درک ابعاد درونی و بیرونی	حالت ساده و پیچیده
نظم در عملیات	منظم و کلاسیک و نامنظم و چریکی
جنس تهدید و نحوهٔ مقابله	نرم، نیمه سخت و سخت
جغرافیای رزم	زمینی، هوایی، دریایی و فضائی
فاصله از دشمن	رزم نزدیک و دورایستا

بنابراین، جنگ ترکیبی از حیث مقیاس، سطح، بازیگران، ابزار، روش‌ها، باورپذیری

افکار عمومی، متعارف بودن تجهیزات، سلاح‌ها و مهمات، سنجش دو طرف مخاصمه، نظم در عملیات، جنس تهدید و نحوه مقابله، جغرافیای رزم، فاصله از دشمن ابعاد و مؤلفه‌ها قابل تفکیک و ترکیب هستند.

شکل ۱. ابعاد، مؤلفه‌ها و عرصه‌های جنگ ترکیبی

بحث و یافته‌های پژوهش

ویژگی‌ها و مصادیق جنگ ترکیبی

کلانتری به نقل از یارندی (۱۳۹۴) در خصوص ویژگی‌های جنگ ترکیبی می‌نویسد:

(۱) حضور عناصر عمده نیروهای منظم و نامنظم دولتی و غیردولتی؛

۲) فرماندهی چندوجهی^۱: افرادی که در مسائل مختلف دارای یک بیش و افق دید هستند، برای اهدافی که مشخص می‌کنند، ظرفیت ایجاد اجماع هستند؛

۳) اقدام همزمان: اداره عملیات در فضای مختلف در یک دوره زمانی برای دستیابی به تأثیرات لازم و سریع به جای عملیات در فازهای مختلف؛

۴) چند بُعدی: سازمان رزم و طرح‌ریزی با بکارگیری منابع داخل و خارج میدان نبرد؛

۵) عدم تقارن و مشارکت راهبردی (کلانتری الف، ۱۳۹۵: ۱۴۸).

از ویژگی‌های جنگ ترکیبی همزمان جنگ منظم و نامنظم، جنگ کلاسیک و چریکی یا پارتیزانی، بازیگران غیردولتی در کنار بازیگران دولتی، جنگ متعارف و نامتعارف و جنگ در سطوح و مقیاس‌های گوناگون، جنگ ساده و پیچیده، جنگ هم‌تراز و ناهم‌تراز است. از سوی دیگر، فرماندهی چنین جنگی باید شخصیتی چندوجهی به لحاظ حقیقی و حقوقی داشته باشد. یعنی هم از حیث شخصیت اکتسابی و هم ذاتی، فردی باشد که نه تنها در موضوعات نظامی و امنیتی، بلکه در حوزه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، رسانه و سایبری، شناختی و روانی صاحب‌نظر و اهل ایجاد اجماع و تجزیه و تحلیل جامع باشد. و این در حالی باشد که چنین فرمانده چندوجهی در عین واحد بتواند همه این عرصه‌ها را فرماندهی و راهبری نماید. همچنین تلفیق همزمانی ابعاد مختلف درون میدانی و برن میدانی صحنه نبرد در سازماندهی و طراحی، ویژگی دیگر جنگ ترکیبی است.

همچنین در مورد مصادیق تاریخی جنگ ترکیبی چنین می‌گوید:

۱) ترکیب ارتش ویتنام شمالی با نیروهای نامنظم ویت‌کنگ در جنگ ویتنام؛

۲) ترکیب ارتش منظم انگلستان با چریک‌های کشور اسپانیا در جنگ با ناپلئون؛

۳) ترکیب نیروهای ارتش انگلستان با نیروهای نامنظم اعراب در جنگ با عثمانی؛

۴) ترکیب نیروهای منظم، نامنظم دولتی، نامنظم غیربومی (سپاه بدر و پیشمرگان کرد) در هشت سال دفاع مقدس؛

۵) ترکیب جنگ نیابتی نامنظم، جنگ نامتقارن، جنگ بدون مرز، جنگ دور ایستا، جنگ سیاسی در سوریه؛

۶) ترکیب جنگ نیابتی نامنظم، جنگ دور ایستا، جنگ سیاسی در جنگ لیبی (کلانتری الف، ۱۳۹۵: ۱۴۹).

از مصادیق اصلی و عمده جنگ ترکیبی در تاریخ جنگ‌های رخدادی در جهان معاصر می‌توان به جنگ ایالات متحده آمریکا بر ضد کشور ویتنام اشاره کرد که در آن ارتش منظم ویتنام شمالی با نیروهای نامنظم ویت‌کنگ در جنگ متحد شدند. تلفیق ارتش منظم انگلستان با چریک‌های کشور اسپانیا در جنگ با ناپلئون بناپارت، ترکیب ارتش بریتانیا با نیروهای نامنظم اعراب حجاز به رهبری شریف حسین هاشمی در جنگ با عثمانی در بحبوحه جنگ جهانی اول، کمک و حمایت نیابتی نامنظم، نامتقارن، بدون مرز جغرافیایی محور مقاومت (ایران، حزب الله، فاطمیون، حیدریون، زینیون) به دولت بشار در سوریه و نیز حمایت چریک‌ها با جنگ نامنظم سپاه بدر (عراق) و پیشمرگان مسلمان کرد (استان‌های غربی کشور) در هشت سال دفاع مقدس به ارتش منظم جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصداق دیگری از ترکیب نیروهای منظم و نامنظم، دولتی و غیردولتی است. در عملیات طوفان الاقصی نیز گروه مقاومت حماس با پشتیبانی مادی و معنوی قبل از عملیات از سوی جمهوری اسلامی ایران در تجهیز و تأمین این گروه و حمایت سایر گروه‌های محور

مقاومت نظیر حزب الله لبنان، انصارالله یمن، گروه‌های مقاومت عراق (نجباء، حشدالشعبی، کتائب و غیره)، دفاع وطنی سوریه و همچنین جنبش جهاد اسلامی در غزه توانستند عملیات طوفان‌الاقصى را رقم زنند.

تحلیل جنگ ترکیبی حماس در عملیات طوفان‌الاقصى

گروه مقاومت حماس در عملیات طوفان‌الاقصى با ترکیب و ادغام جنگ متقارن و همگون (ترتیب اجرای عملیات مانند شناسایی، طراحی، آتش پشتیبانی، آتش هوایی و رزم زمینی) با جنگ نامتقارن و ناهمگون (استفاده از تونل‌های زیرزمینی، رزم نزدیک از فاصله صفر عملیاتی، مستندسازی عملیات‌ها و انتشار آن در فضای مجازی، گروگان‌گیری و دستگیری فرماندهان ارشد، نابودسازی تیربارهای مجهز به فناوری هوش مصنوعی و از کار انداختن حسگرهای حرکتی، نوری و صوتی) یک جنگ ترکیبی تمام عیار را کلید زد. ترکیب رزم نزدیک با سلاح‌های ضدزره (راکت‌انداز یاسین ۱۰۵ و بمب‌های نصبی بر روی تجهیزات) و دورایستا (راکتی، توپخانه‌ای، موشکی و خمپاره‌ای)، ترکیب جنگ ساده و پیچیده، جنگ متعارف و نامتعارف، اجرای همزمان جنگ زمینی (عملیات طوفانی و متحرک زیرسطحی و گروه‌های سیال زمینی همراه با آتش پشتیبانی دور، نزدیک و هواپایه)، هوایی (عملیات متحرک هوایی با پاراموتور، کوادکوپتر)، دریایی (نفوذ غواصان و قایق‌های تندرو و اژدهای دریایی) بخشی از جنگ ترکیبی گروه مقاومت حماس بود. جنگ نرم (در حوزه شناختی، روانی، رسانه‌ای، سایبری و متقاعدسازی افکار عمومی به موضوع مقاومت)، سخت (عملیات‌های زمینی، دریایی و هوایی) شکل گرفت. عملیات‌ها و دستاوردهای آن نیز در مقیاس‌های سکونتگاهی تا جهانی و از سطح راهبردی تا فنی و رزم انفرادی مشهود بود. برخ از تاکتیک‌های گروه مقاومت حماس در عملیات ترکیبی طوفان‌الاقصى عبارتند از:

۱) نفوذ و ضربت در شبکه‌ها و سامانه‌های امنیتی - اطلاعاتی رژیم اشغالگر قدس؛

- ۲) نفوذ و ضربت در شبکه‌ها و سامانه گنبد آهنین رژیم صهیونیستی؛
- ۳) از کار انداختن برخی از دوربین‌های نظارتی، حسگرهای حرکتی و تجهیزات هشدار دهنده دیوارها و حفاظ‌های مرزی؛
- ۴) رعایت اصل غافلگیری در اجرای عملیات؛
- ۵) رعایت اقدامات حفاظتی، ایمنی و تأمین در اجرای عملیات؛
- ۶) عملیات شناسایی و پایش منطقه و صحنه نبرد با استفاده از پهپادها و ریزپرنده‌ها؛
- ۷) اجرای طوفانی و ضربتی عملیات طوفان الاقصی در مدت دو ساعت یا حداکثر یک نیم‌روز؛
- ۸) اجرای عملیات متحرک هوایی سبک یا به نوعی عملیات هلی‌برن با بهره‌گیری از پاراموتورهای عملیاتی؛
- ۹) رعایت اصل پدافند غیرعامل تیم‌های متحرک هوایی، تیم‌های متحرک زمینی و زیرسطحی و نیز متحرک دریایی (قایق و غواص)؛
- ۱۰) اجرای آتش تهیه یگان‌های پشتیبانی آتش خمپاره‌ای، راکتی، موشکی، کوادکوپتری؛
- ۱۱) عملیات پشتیبانی آتش متحرک هوایی با ریزپرنده‌های (کوادکوپتر) و پرتاب خمپاره و یا رهاسازی بمب‌ها به صورت سقوط آزاد؛
- ۱۲) اجرای عملیات تخریب و انفجارات بر روی دیوارها و فنس‌های فلزی حفاظتی مرز؛
- ۱۳) بهره‌گیری از خودروهای راهکنشی، موتور سیکلت و دوچرخه به صورت ترکیبی در پیشروی یگان‌های متحرک زمینی؛
- ۱۴) استفاده از قایق‌های تندرو و ماهیگیران بومی با تجهیزات غواصی جهت نفوذ از ساحل و ایجاد رخنه در مرزهای دریایی؛
- ۱۵) جنگ نامنظم، چریکی و پارتیزانی نیروهای مقاومت حماس؛

- ۱۶) اجرای عملیات پاکسازی «بکاو و بکش» در پایگاه‌ها، پاسگاه‌ها و پادگان‌های نظامی رژیم صهیونیستی در جدار مرزی تا عمق حدود ۴۰ کیلومتری از دیوار مرز؛
- ۱۷) مستندسازی عملیات‌های ترکیبی و ادغام شده به صورت فیلم و عکس و انتشار آن در فضای مجازی به صورت انفرادی و گروهی به منظور اجرای جنگ روانی بر ضد رژیم صهیونیستی (دوربین‌های مستقر روی سلاح‌ها و لباس رزمندگان حماس)؛
- ۱۸) گروگان‌گیری و دستگیری فرماندهان ارشد، نظامیان رژیم صهیونیستی و شهرک‌نشینان مسلح صهیونیستی و بخشی از مردم عادی که احتیاط ارتش هستند؛
- ۱۹) انجام عملیات دستبرد به اسناد و مدارک رژیم صهیونیستی؛
- ۲۰) استفاده از تونل‌های زیرزمینی به منظور ستون‌کشی و اجرای عملیات متحرک زیرسطحی، جابجایی در میدان نبرد، پشتیبانی از گروه‌ها و دسته‌های رزمی درگیر، انتقال اسراء و مجروحین، مردم‌یاری و غیره؛
- ۲۱) عملیات ریزپرنده‌ها با استفاده از کوادکوپتر و رهاسازی خمپاره و بمب‌های دست‌ساز بر روی اهدافی از قبیل نیروها، برجک‌های نگهبانی، برج‌های دیده‌بانی، دوربین‌های نظارتی، دکل‌های اطلاعاتی و ارتباطی و حسگرهای حرکتی؛
- ۲۲) دستیابی به اهداف کلان و متوسط سیاسی حماس در بی‌تأثیرنمودن عادی سازی روابط رژیم اشغالگر قدس با کشورهای مرتجع عرب منطقه؛
- ۲۳) نیل به هدف سیاسی بازگشت موضوع فلسطین و دغدغه اشغال اراضی مقدس بیت‌المقدس به محافل سیاسی و بین‌المللی در جهان؛
- ۲۴) دور زدن محاصره و تحریم‌های فلج‌کننده رژیم صهیونیستی در حوزه مایحتاج اولیه و اساسی غزه از جمله غذا، دارو، سوخت، مهمات، سلاح و غیره؛
- ۲۵) بهره‌گیری از تجربیات «یحیی سنوار» و «محمدضیف» از اسارت در زندان‌های رژیم

صهیونیستی و آشنایی کامل آنها با زبان عبری، روحیات، و دکترین جنگ رژیم اشغالگر قدس و استفاده از این شناخت در راهبردها و تاکتیک‌های نبرد؛

(۲۶) نابودسازی و از کار انداختن تیربارهای مجهز به فناوری هوش مصنوعی و حساس به مشخصات نیروهای حماس که در روی برجک‌ها و مقرهای مرتفع مستقر بودند؛

(۲۷) از کار انداختن حسگرهای حرکتی، نوری و صوتی رژیم صهیونیستی جهت عدم کشف تحرکات و پیشروی نیروهای حماس به سمت جدار مرزهای اراضی اشغالی؛

(۲۸) اجرای رزم نزدیک از فاصله صفر عملیاتی به منظور مقابله و بی‌اثرسازی سامانه تروپی تجهیزات زرهی؛

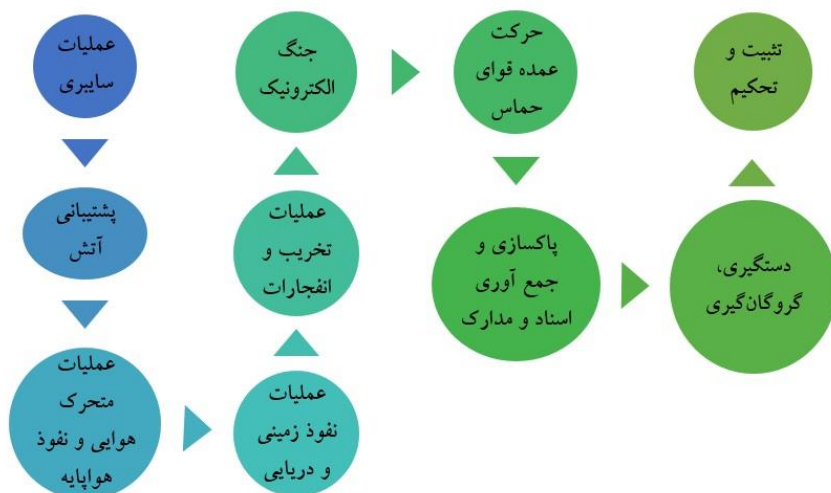
اجرای عملیات ترکیبی سایبری، متحرک هوایی، متحرک زمینی و متحرک زیرسطحی همزمان با پشتیبانی یگان‌های خمپاره‌انداز، راکتی، موشکی، کوادکوپتری و غواص‌های یگان‌های دریایی با اجرای عملیات رخنه و نفوذ از ساحل و دستبرد و گروگان‌گیری فرماندهان و شهرک‌نشینان مسلح صهیونیستی از جمله عملیات‌های گروه مقاومت حماس بود.

طرح‌ریزی و زمانبندی دقیق مراحل ترکیب شده عملیات طوفان الاقصی:

- (۱) مرحله اول: عملیات سایبری
- (۲) مرحله دوم: پشتیبانی آتش
- (۳) مرحله سوم: عملیات متحرک هوایی و نفوذ هواپایه
- (۴) مرحله چهارم: جنگ الکترونیک
- (۵) مرحله پنجم: عملیات تخریب و انفجارات
- (۶) مرحله ششم: عملیات نفوذ زمینی و دریایی
- (۷) مرحله هفتم: حرکت عمده قوای حماس
- (۸) مرحله هشتم: پاکسازی و جمع‌آوری اسناد و مدارک

۹) مرحله نهم: دستگیری، گروگان‌گیری و انتقال اسراء به عقب

۱۰) مرحله دهم: تثبیت و تحکیم

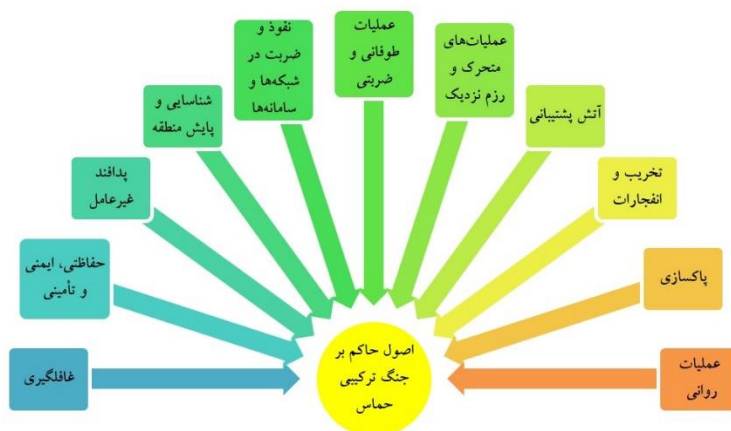
شکل ۲: مراحل ترکیبی عملیات طوفان الاقصی گروه مقاومت حماس

اصول حاکم بر جنگ ترکیبی حماس

برخی از اصولی که بر عملیات طوفان الاقصی توسط گروه مقاومت حماس حاکم بود عبارت است از:

- ۱) رعایت اصل غافلگیری؛
- ۲) رعایت اصول حفاظتی، ایمنی و تأمین؛
- ۳) رعایت اصل پدافند غیرعامل؛
- ۴) رعایت اصل شناسایی و پایش منطقه؛
- ۵) رعایت اصل نفوذ و ضربت در شبکه‌ها و سامانه‌های امنیتی - اطلاعاتی؛
- ۶) رعایت اصل طوفانی و ضربتی بودن عملیات‌ها؛

- ۷) رعایت اصل عملیات‌های متحرک و سیال و رزم نزدیک؛
- ۸) رعایت اصل حداکثر استفاده از حجم آتش پشتیبانی؛
- ۹) رعایت اصل حداکثر استفاده از عملیات تخریب و انفجارات؛
- ۱۰) رعایت اصول پاکسازی، گروگان‌گیری و جمع‌آوری اسناد؛
- ۱۱) رعایت اصل مستندسازی، عملیات روانی و توزیع رسانه‌محور.

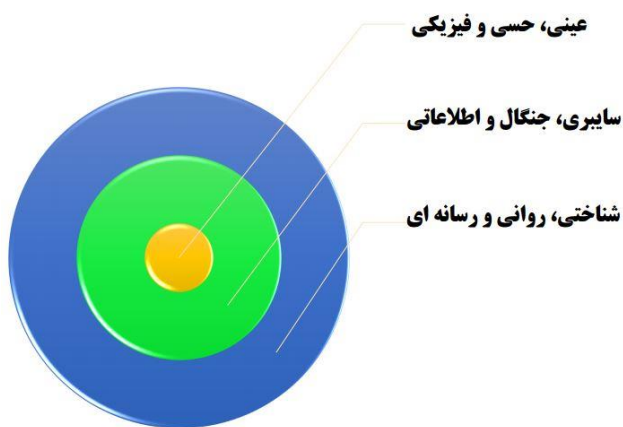

شکل ۳: اصول حاکم بر عملیات طوفان الاقصی

لایه‌های جنگ ترکیبی حماس

لایه‌های پنهان و آشکار جنگ ترکیبی در عملیات طوفان الاقصی گروه مقاومت حماس در سه قشاه تو در تو قابل بررسی است. اولین، بزرگ‌ترین، بیرونی‌ترین و زیربنائی‌ترین قشر جنگ ترکیبی لایه شناختی، روانی و رسانه‌ای است. این لایه به بهره‌گیری از دستگاه رسانه‌ای با هدف قرار دادن ذهن انسان‌ها و وادار نمودن تصمیم‌گیران به تصمیم غلط بر مبنای محاسبات اشتباه جنگ را آغاز می‌کند. در این مرحله حماس با ایجاد اشتباه محاسباتی در فرماندهان و تصمیم‌گیران رژیم صهیونیستی سبب شد که غافلگیری حداکثری برای اشغالگران اتفاق بیفتد. زیرا رژیم اشغالگر قدس پیش‌بینی حمله از طرف گروه حماس و

باریکه غزه را به کلی غیرقابل اجراء تصور کرده بود. در قشر میانی جنگ ترکیبی حریف با کسب اطلاعات از طریق جنگ اطلاعاتی، جنگ سایبری و جنگ الکترونیک، زیربناهای تجزیه و تحلیل، چشم گوش و ابزار جمع‌آوری اخبار و اطلاعات را هدف قرار می‌دهد. بر همین اساس گروه مقاومت حماس با جنگال و حمله سایبری و اجرای جنگ اطلاعاتی، چشم و گوش صهیونیست‌ها را کور و کر نمود و دستگاه محاسباتی و اطلاعاتی رژیم را دچار خطای راهبردی کرد. پس از اصابت دو لایه نرم‌افزاری قشر درونی لایه‌های جنگ ترکیبی، نوبت به لایه سخت‌افزاری جنگ می‌رسد. اگر قشاء نرم‌افزاری نتوانست به خوبی وظیفه خود را به درستی انجام دهد، درصد موفقیت قشر سخت‌افزاری هم ضعیف خواهد بود. سپس بر روی هسته مرکزی نیروهای مسلح و سرپنجه‌ها متمرکز شده و به صورت عینی، حسی و فیزیکی به شکل سخت‌افزاری اهداف مورد نظر را نابود خواهد ساخت. در عملیات طوفان الاقصی نیروی انسانی و تجهیزات رژیم صهیونیستی که عامل بالندگی آنهاست، پس از نابودی لایه شناختی و اطلاعاتی (نرم‌افزاری) لایه فیزیکی آنها نیز در فاصله زمانی چند ساعت در ۱۵ مهرماه ۱۴۰۲ فروپاشید.

شکل ۴: لایه‌های جنگ ترکیبی عملیات طوفان الاقصی

ابعاد، عرصه‌ها و مؤلفه‌های جنگ ترکیبی حماس

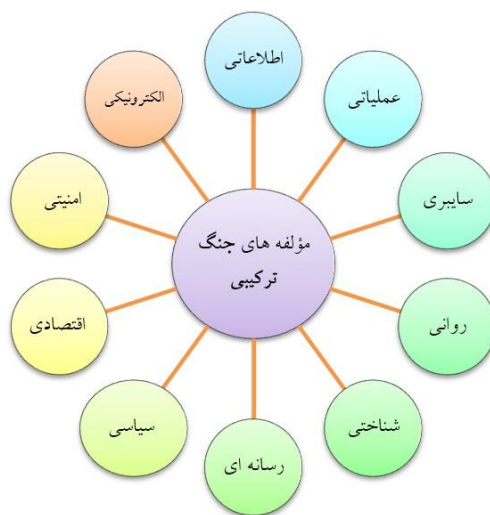
انواع جنگ از نظر عرصه جنگیدن (قلمرو جنگیدن)، فرآیند جنگیدن، شدت و ترکیب ملیتی نیروها به شرح موارد زیر می‌باشد: شناخت عرصه‌های جغرافیایی جنگ در زمین، دریا و هوا از الزامات طرح‌ریزی منطقی جنگ نمی‌باشد؛ زیرا امروزه نمی‌توان جنگ را مرحله‌ای از عملیات تک نیرویی انگاشت (نیروهای زمینی، هوایی و دریایی به طور مشترک در جنگ شرکت دارند). استفاده از ماهواره‌های نظامی، سلاح‌های ضدماهواره و سیستم‌های دفاعی موشک‌های بالستیک به منظور کنترل بر روی مناطق ماورای جو و دفاع در مقابل سلاح‌های پرتاب شده از فضا یا زمین را جنگ فضاپایه می‌گویند (بقایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۵). حوزه علوم شناختی حوزه‌ای است برای توضیح، شبیه‌سازی و بازتولید کارکردهای فرآیند ذهن انسان در محصولات و فناوری‌های مورد نظر (دست‌کاری هدایت شده افکار و احساسات نیروهای دشمن) (بقایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۵). در حوزه جنگ روانی و شناختی، فرمانده نظامی حماس در باریکه غزه یعنی یحیی سنوار با اسارت ۲۲ ساله در چنگال رژیم صهیونیستی و در زندان‌های مخوف آنها، با شناخت روحیات و روان فرماندهان و سربازان صهیونیستی، چنان طراحی دقیق و بلندمدتی برای عملیات طوفان‌الاقصی انجام داد، که چالش‌های بدون راه‌حلی برای این رژیم جعلی به وجود آورد.

جنگ سایبری عبارت است از رخنه غیرمجاز به سامانه‌ها و شبکه‌های رایانه‌ای از طریق خطوط ارتباطی یا سایر ورودی‌های آن با بهره‌گیری از نقاط ضعف سخت‌افزاری و دریچه‌های نرم‌افزاری شبکه رایانه‌ای به منظور تخلیه، تخریب و دست‌کاری اطلاعات (بقایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۵). جنگ سایبری شامل حمله‌های دیجیتالی به شبکه‌ها، سامانه‌ها و اطلاعات کشور دیگری با هدف صدمه زدن به آنهاست. این حمله‌ها ممکن است حاوی تخریب، تغییر یا به سرقت بردن اطلاعات یا از دسترس خارج کردن خدمت برخط باشد که

جامعه نظامی و یا جامعه‌های بزرگ‌تر از آنها استفاده می‌کنند (جعفری و اسدی، ۱۳۹۷: ۶۱). ورود و نفوذ در لایه‌های پنهان سامانه گنبد آهنین و دفاع موشکی رژیم صهیونیستی و از کار انداختن آن نمونه بارز جنگ سایبری حماس بر ضد رژیم اشغالگر قدس بود. همچنین اخلاف در دوربین‌های کنترلی و حسگرهای حرکتی بخش دیگری از جنگ سایبری حماس بر ضد رژیم موقت و جعلی صهیونیستی بود.

جنگ اطلاعاتی طبقه یا مجموعه‌ای از فنون شامل گردآوری، انتقال، حفاظت، جلوگیری از دسترسی، ایجاد اغتشاش و اُفت کیفیت در اطلاعات است که به وسیله آن یکی از طرفین درگیر با دشمنان، خود به مزیت چشمگیر دست یافته و آن را حفظ می‌کند. در جنگ اطلاعاتی ارتش‌های بزرگ مستقر در مواضع، به نبرد فرسایشی و خونین نمی‌پردازند، بلکه نیروهای کوچک و چابک و مجهز به اطلاعات ماهواره‌ای و حسگرهای میدان جنگ با سرعت و در مکان‌های غیرمنتظره ضربه خود را به حریف وارد می‌کنند، چون انقلاب اطلاعات سبب تغییر در چگونگی ورود جوامع به منازعه‌ها و جنگیدن نیروهای مسلح آنها شده است (قربان‌زاده سوار و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۲). حماس برای جنگ اطلاعاتی با بهره از داده‌های جمع‌آوری شده از پهپادها، ریزپرنده‌ها، عوامل و سایر منابع اطلاعاتی موفق به کسب اخبار و اطلاعات لازم شدند.

عده‌ای ترکیبی بودن جنگ را از این منظر می‌دانند که ابعاد گوناگون جنگ نظیر بُعد اطلاعاتی، عملیاتی، الکترونیکی، سایبری، روانی، شناختی، رسانه‌ای، دیپلماسی، اقتصادی، نظامی و امنیتی در کنار هم قرار می‌گیرند. بر مبنای این توضیحات صاحب‌نظران تعاریف متعددی را برای جنگ ترکیبی ارائه کرده‌اند. در بالاترین حد ممکن هم ترکیب و ادغام همه وضعیت‌ها و حالات مختلفی است که بخشی از آنها ذکر گردید.

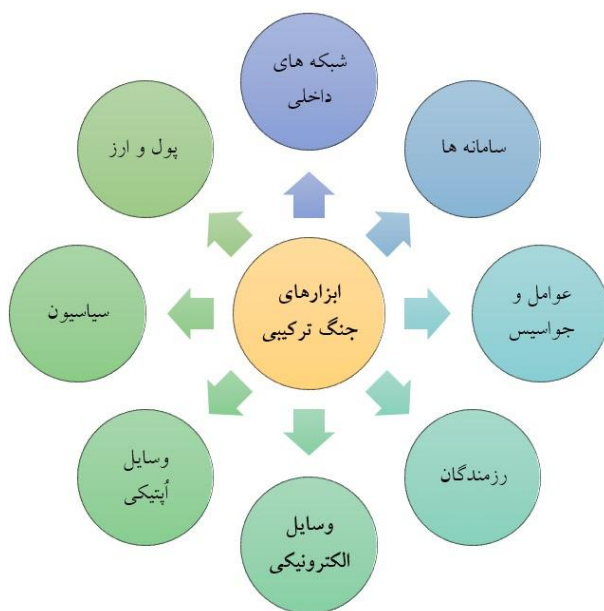

شکل ۵. مؤلفه های جنگ ترکیبی عملیات طوفان الاقصی

ابزار و روش های جنگ ترکیبی حماس

جنگ ترکیبی، جنگی با ترکیبی از ابزارهای متعارف، نامنظم و نامتقارن است. جنگ ترکیبی شامل استفاده یک بازیگر دولتی یا غیردولتی از همه ابزارهای در دسترس دیپلماتیک، اطلاعاتی، نظامی و اقتصادی با هدف ایجاد بی ثباتی در کشور هدف است. جنگ ترکیبی، جنگی است که نیروهای منظم و نامنظم قابل توجهی به طور همزمان تحت فرماندهی واحدی رزم می کنند (کلانتری الف، ۱۳۹۵: ۱۴۶). ابزارهای اجرای جنگ ترکیبی عبارتند از: پهپادها، تروریست های حرفه ای و نیروهای ویژه؛ جنگ الکترونیک، جنگ سایبری و جنگ رسانه ای؛ موشک های بالستیک غیرهسته ای (تریدنت ۲) و موشک های کروز؛ جنگ فضاپایه، (تسلیمات ضدامهواره، ماهواره های SAR و SIGINT، مخابرات، ماهواره های نظامی، ماهواره های جاسوسی، ماهواره های دفاع موشکی) (کلانتری الف، ۱۳۹۵: ۱۴۹). نبرد هیبریدی به معنای ترکیبی بودن ابزارها و روش ها و ترکیب عناصر مختلف در شیوه نبرد است. نبرد ترکیبی از

توانمندی‌های نظامی متعارف، ظرفیت‌های شورش و آشوب، تروریسم و افراط‌گرایی، جنگ-های چریکی و نامتقارن یا محدود، دیپلماسی، جنگ‌های سایبر و فناوری‌های پیشرفته نظامی جنگ‌های روانی و تبلیغاتی بهره می‌برد.. تعدادی ابزارهای جنگ ترکیبی در عملیات طوفان-الاقصى عبارتند از شبکه داخلی ارتباطات (اینترنت و اینترنت)، سامانه‌ها، عوامل و جواسیس، رزمندگان، وسایل الکترونیکی، وسایل اُپتیکی، سیاسیون، پول و ارز بودند.

شکل ۶. ابزارهای جنگ ترکیبی عملیات طوفان‌الاقصى

دستاوردها جنگ ترکیبی حماس

عملیات طوفان‌الاقصى حماس در ۱۵ مهرماه سال ۱۴۰۲ نتایج و دستاوردهای گوناگونی در ابعاد و مقیاس‌های مختلف بر جای گذاشت. این دستاوردها از مقیاس جهانی تا محلی و در ابعاد شناختی، سیاسی، اقتصادی، امنیتی، نظامی، رسانه‌ای، سایبری و روانی قابل تجزیه و تحلیل است.

- ۱) شوک اقتصادی و از بین رفتن کسب و کارها، بورس، صنعت و غیره؛
- ۲) خسارت به زیرساخت‌های رژیم صهیونیستی؛
- ۳) کاهش مقبولیت رژیم صهیونیستی در جامعه جهانی؛
- ۴) افزایش وحدت جبهه مقاومت (حماس، جهاد اسلامی، جنبش فتح، حزب الله لبنان، انصارالله یمن، حشدالشعبی و سایر گروه‌های مقاومت اسلامی عراق، دفاع وطنی سوریه و نیروهای مقاومت جمهوری اسلامی ایران و سایر گروه‌های محور مقاومت) در منطقه غرب آسیا؛
- ۵) باز شدن فضای سیاسی و نظامی برای گروه مقاومت انصارالله یمن جهت پرتاب موشک‌های زمین به زمین به سمت رژیم صهیونیستی (بندر ایلات یا رشراش) و همچنین موشک‌های مستقیم‌زن به سمت ناوشکن‌های آمریکا در دریای سرخ و نیز توقیف و مصادره تمامی کشتی‌های تجاری رژیم اشغالگر قدس یا به مقصد این کشور که در دریای سرخ و تنگه باب المندب در حال کشتیرانی هستند؛
- ۶) افزایش گرایش مردم به استکبارستیزی، حمایت از مظلوم و مردم ستمدیده فلسطین و غزه؛
- ۷) جمع‌آوری اسناد و مدارک عملیاتی ارتش رژیم صهیونیستی و کشف اسامی جاسوسان و طرح و برنامه‌های رژیم اشغالگر قدس؛

جدول ۲. مقیاس، ابعاد و دستاوردهای جنگ ترکیبی عملیات طوفان الاقصی

مقیاس	بعد	دستاورد
جهانی و ملی	اقتصادی	شوک اقتصادی و از بین رفتن کسب و کارها، بورس، صنعت و غیره
ملی	اقتصادی و عمرانی	خسارت به زیرساخت‌های رژیم صهیونیستی
جهانی	سیاسی	کاهش مقبولیت رژیم صهیونیستی در جامعه جهانی
تمدنی	سیاسی	افزایش وحدت جبهه مقاومت
منطقه‌ای	سیاسی و نظامی	باز شدن فضای سیاسی و نظامی برای گروه‌های مقاومت بر ضد رژیم صهیونیستی
جهانی	شناختی و سیاسی	افزایش گرایش مردم به استکبارستیزی و حمایت از مظلوم
جهانی و منطقه‌ای	سیاسی	جمع‌آوری اسناد و مدارک عملیاتی ارتش رژیم صهیونیستی

نتیجه‌گیری

جنگ ترکیبی، ترکیبی از ابزارها و روش‌های متعارف، منظم، متقارن ساده و حوزه‌های مخالف این عرصه‌ها است. در جنگ ترکیبی بازیگر دولتی با غیردولتی، نیروی کلاسیک با چریک از همه ابعاد مختلف حاکمیت شامل سیاسی، اطلاعاتی، نظامی و اقتصادی با هدف ایجاد بحران، آشوب و بی‌ثباتی در کشور هدف می‌باشد. در جنگ ترکیبی، نیروهای منظم و نامنظم همزمان تحت فرماندهی واحد قرار می‌گیرند. جنگ ترکیبی از حیث مقیاس، سطح، بازیگران، ابزار، روش‌ها، باورپذیری افکار عمومی، متعارف بودن تجهیزات، سلاح‌ها و مهمات، سنجش دو طرف مخاصمه، نظم در عملیات، جنس تهدید و نحوه مقابله، جغرافیای رزم، فاصله از دشمن، ابعاد و مؤلفه‌ها قابل تفکیک و ترکیب هستند. همچنین تلفیق همزمانی ابعاد مختلف درون

میدانی و برون میدانی صحنه نبرد در سازماندهی و طراحی، ویژگی دیگر جنگ ترکیبی است. در عملیات طوفان الاقصی نیز گروه مقاومت حماس با پشتیبانی مادی و معنوی قبل از عملیات از سوی جمهوری اسلامی ایران در تجهیز و تأمین این گروه و حمایت سایر گروه‌های محور مقاومت نظیر حزب الله لبنان، انصارالله یمن، گروه‌های مقاومت عراق (نجباء، حشدالشعبی، کتائب و غیره)، دفاع وطنی سوریه و همچنین جنبش جهاد اسلامی در غزه توانستند عملیات طوفان الاقصی را رقم زنند. گروه مقاومت حماس در عملیات طوفان الاقصی با ترکیب و ادغام جنگ متقارن و همگون با جنگ نامتقارن و ناهمگون یک جنگ ترکیبی تمام عیار را کلید زد. ترکیب رزم نزدیک و دورایستا، ترکیب جنگ ساده و پیچیده، جنگ متعارف و نامتعارف، اجرای همزمان جنگ زمینی، هوایی، دریایی بخشی از جنگ ترکیبی گروه مقاومت حماس بود. جنگ نرم، نیمه سخت و سخت همزمان شکل گرفت.

عملیات‌ها و دستاوردهای آن نیز در مقیاس‌های سکونتگاهی تا جهانی و از سطح راهبردی تا فنی و رزم انفرادی مشهود بود. طرح‌ریزی و زمانبندی دقیق مراحل ترکیب شده عملیات طوفان الاقصی شامل: مرحله اول، عملیات سایبری؛ مرحله دوم، پشتیبانی آتش؛ مرحله سوم، عملیات متحرک هوایی و نفوذ هواپایه؛ مرحله چهارم، جنگ الکترونیک؛ مرحله پنجم، عملیات تخریب و انفجارات؛ مرحله ششم، عملیات نفوذ زمینی و دریایی؛ مرحله هفتم، حرکت عمده قوای حماس؛ مرحله هشتم، پاکسازی و جمع‌آوری اسناد و مدارک؛ مرحله نهم، دستگیری، گروگان‌گیری و انتقال اسراء به عقب؛ مرحله دهم، تثبیت و تحکیم. برخی از اصولی که بر عملیات طوفان الاقصی توسط گروه مقاومت حماس حاکم بود عبارت است از: غافلگیری؛ حفاظتی، ایمنی و تأمینی؛ پدافند غیرعامل؛ شناسایی و پایش منطقه؛ نفوذ و ضربت در شبکه‌ها و سامانه‌های امنیتی - اطلاعاتی؛ طوفانی و ضربتی بودن عملیات‌ها؛ عملیات‌های متحرک و سیال و رزم نزدیک؛ حداکثر استفاده از حجم آتش پشتیبانی؛ حداکثر

استفاده از عملیات تخریب و انفجارات؛ پاکسازی، گروگان‌گیری و جمع‌آوری اسناد؛ مستندسازی، عملیات روانی و توزیع رسانه‌محور. لایه‌های پنهان و آشکار جنگ ترکیبی در عملیات طوفان الاقصی گروه مقاومت حماس در سه قشاه تو در تو قابل بررسی است. اولین، قشر جنگ ترکیبی لایه شناختی، روانی و رسانه‌ای است.

در قشر میانی جنگ ترکیبی حریف با کسب اطلاعات از طریق جنگ اطلاعاتی، جنگ سایبری و جنگ الکترونیک، زیربناهای تجزیه و تحلیل، چشم گوش و ابزار جمع‌آوری اخبار و اطلاعات را هدف قرار می‌دهد. پس از اصابت دو لایه نرم‌افزاری قشر درونی لایه‌های جنگ ترکیبی، نوبت به لایه سخت‌افزاری جنگ می‌رسد. اگر قشاه نرم‌افزاری نتوانست به خوبی وظیفه خود را به درستی انجام دهد، درصد موفقیت قشر سخت‌افزاری هم ضعیف خواهد بود. سپس بر روی هسته مرکزی نیروهای مسلح و سرپنجه‌ها متمرکز شده و به صورت عینی، حسی و فیزیکی به شکل سخت‌افزاری اهداف مورد نظر را نابود خواهد ساخت. در عملیات طوفان الاقصی نیروی انسانی و تجهیزات رژیم صهیونیستی که عامل بالندگی آنهاست، پس از نابودی لایه شناختی و اطلاعاتی (نرم‌افزاری) لایه فیزیکی آنها نیز در فاصله زمانی چند ساعت در ۱۵ مهرماه ۱۴۰۲ فروپاشید. ابعاد گوناگون جنگ نظیر بُعد اطلاعاتی، عملیاتی، الکترونیکی، سایبری، روانی، شناختی، رسانه‌ای، دیپلماسی، اقتصادی، نظامی و امنیتی در کنار هم قرار می‌گیرند. بر مبنای این توضیحات صاحب‌نظران تعاریف متعددی را برای جنگ ترکیبی ارائه کرده‌اند. در بالاترین حد ممکن هم ترکیب و ادغام همه وضعیت‌ها و حالات مختلفی است که بخشی از آنها ذکر گردید. تعدادی ابزارهای جنگ ترکیبی در عملیات طوفان الاقصی عبارتند از شبکه داخلی ارتباطات (اینترنت و اینترنت)، سامانه‌ها، عوامل و جواسیس، رزمندگان، وسایل الکترونیکی، وسایل اُپتیکی، سیاسیون، پول و ارز بودند.

منابع

- افتخاری، اصغر و محمدهادی راجی، (۱۴۰۱)، تحلیل جنگ هیبریدی غرب علیه جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه آفاق امنیت، سال پانزدهم، شماره پیاپی ۵۴، بهار، صص ۱۳۰-۹۳.
- بقایی، کورش؛ مجید رجب‌پور و سیدرضا پرواس، (۱۳۹۵)، چیستی جنگ ترکیبی، اشتباهی تکراری در مباحث نظامی، فصلنامه علوم و فنون نظامی، سال دوازدهم، شماره ۳۷، پائیز، صص ۱۱۰-۹۱.
- بوتول، گاستون، (۱۳۷۹)، جامعه‌شناسی جنگ، ترجمه: خجسته هوشنگ‌فر، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- پوراحمدی، حسین و مسعود رضایی، (۱۳۹۱)، تحول تاریخی جنگ: از الگوهای سنتی تا نوین، فصلنامه راهبرد دفاعی، شماره ۳۶، صص ۲۱۴-۱۷۵.
- پورحسن، ناصر، (۱۳۹۶)، مؤلفه‌های جنگ هیبریدی عربستان علیه جمهوری اسلامی ۲۰۱۵-۲۰۱۷، فصلنامه جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال هشتم، شماره چهارم، زمستان، صص ۴۶-۲۷.
- ثمودی پیل‌رودی، علیرضا، (۱۳۹۹)، جنگ هیبریدی روسیه در کشورهای اروپایی؛ چرایی و چگونگی، نشریه مطالعات راهبردی، شماره ۸۹، ۲۰۴-۱۷۳.
- جعفری، محسن و فاطمه اسدی، (۱۳۹۷)، بررسی ابعاد حقوقی جنگ سایبری با نگاهی به قواعد حاکم بر مخاصمات مسلحانه بین‌المللی، فصلنامه مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، دوره چهاردهم، شماره ۱.
- حیدری، کیومرث و فریدون عبدی، (۱۳۹۱)، جنگ‌های آینده و مشخصات آن با تحلیلی بر دیدگاه برخی صاحب‌نظران، فصلنامه مدیریت نظامی، سال دوازدهم، شماره ۴۷ و هشتم.
- رضاخواه، علیرضا (۱۳۹۴)، جنگ‌های ترکیبی و الگوی نوین نبردهای نظامی، مجله خراسان،

ویژه‌نامه فروردین‌ماه.

ریاضی، وحید؛ علی اکبری؛ صفدر باجلانی و حسن رضا اکبری، (۱۴۰۰)، معرفی مؤلفه‌ها و ابزارهای جنگ ترکیبی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی راهبرد دفاعی، سال نوزدهم، شماره ۷۳، بهار، صص ۶۷-۳۷.

قاسمی، فرهاد و ایرج اسماعیلی، (۱۳۹۶)، جنگ ترکیبی در سیستم بین‌المللی پیچیده آشوبی، فصلنامه مدیریت نظامی، سال هفدهم، شماره پنجم.

قربان‌زاده سوار، قربانعلی؛ هاشم ناطقی و سیدرضا حسینی کوه‌کمری، (۱۳۹۷)، جنگ ترکیبی، جنگ آنارشیستی پسامدرن، فصلنامه پدافند غیرعامل و امنیت، سال هفتم، شماره ۲۲.

کاوه جبلی، علیرضا و حسین حسینی، (۱۳۸۹)، جنگ‌شناسی: مفاهیم و نظریه‌ها، تهران: دانشکده و پژوهشکده علوم اجتماعی و فرهنگی دانشگاه امام حسین (علیه السلام) با همکاری گپ.

کلانتری الف، فتح‌الله، (۱۳۹۵)، تدوین راهبردهای جنگ احتمالی آینده با تأکید بر اجرای جنگ هیبریدی، فصلنامه آینده پژوهی دفاعی، سال اول، شماره دوم، پاییز، صص ۱۶۲-۱۴۳. کلانتری ب، فتح‌الله، (۱۳۹۵)، تدوین راهبردهای کلان جنگ ترکیبی، فصلنامه راهبرد دفاعی، شماره ۵۵، پاییز، صص ۱۰۰-۶۹.

ماه‌پیکر، یاور، (۱۳۹۵)، فرهنگ آموزش نظامی، تهران: دفتر واژه‌گزینی نظامی ستاد کل نیروهای مسلح، صص ۲۳۶-۱۳۹.

والتز، ادوارد، (۱۳۹۴)، عملیات و اصول جنگ اطلاعات، ترجمه: معاونت پژوهش و تولید علم، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشکده اطلاعات.

یارندی، سیدمحسن، (۱۳۹۴)، جنگ ترکیبی و جنگ آرمانی نسل‌های جدید جنگ، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات دفاعی راهبردی.

منابع انگلیسی

- Chambers, John. (2016). Countering Gray-Zone Hybrid Threats, Available at: <https://mwi.usma.edu/wp-content/uploads/2016/10/countering-Gray-Zone-Hybrid-Threats.pdf>.
- Huber, Tomas. (2014). the Report of United States Army Special Operations Command, New York, Department of Defence U.S.A.
- Huovinen, P. (2011). Hybrid Warfare-Just a Twist of Compound Warfare from the United States Armed Forces Perspective, Helsinki: National Defense University.
- Jack, C. Plano and Roy, Olton. (1988). the International Relation Dictionary, California: Long man.
- Kaihko, I. (2021). The Evolution of Hybrid War: Implications for Strategy and the Military Profession, Parameters, 51 (3), 115- 127.
- Korybko, Andrew. (2015). Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change, Peoples' Friendship University of Russia, Moscow.
- Levy, J. S. (2002). War and Peace, Handbook of International Relations, pp. 350-368.
- Levy, J. S. and Tzu, S. (2015). Theories of War and Peace, Political Science Course, Rutgers University, Retrieved From: www.Uchiacago.Edu/mjreese/Current Students/LevyPS522.Pdf
- Murray, Williamson and Peter Mansoor. (2012). Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents From the Ancient World to the Present, New York, NY: Cambridge University Press.
- Reichborn-Kjennerud, E. and Cullen, P. J. (2016). What is Hybrid Warfare, Norwegian Institute for International Affairs (NUPI).
- Wither, J. K. (2016). Making Sense of Hybrid Warfare, Connections, 15 (2), pp. 73- 87.